

Önarckép

Szendrő Veronika

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar

Szobrász szak, III. évfolyam

Varga Ferenc DLA habil. egyetemi docens

Gondolati háttér

Kreatív feladatunk témája az ember volt: társaihoz, önmagához való viszonya, ezáltal az emberi lét mélyebb értelmezése. Engem azonnal megfogott a kérdés, mert az emberek viszonyai egyben a művészet viszonyai is. Nincs befogadás befogadó nélkül, márpedig a mű csak akkor nyeri el értelmét, ha valakinek szól.

Elsősorban korábbi tapasztalataim alapján indultam el a téma körüljárásában, majd az egyetemi színházban megnéztem egy előadást, ami teljesen idevágott. Bertolt Brecht: Egy fő az egy fő című darabját játszották. A mondanivalója indította el a gondolatmenetemet. Az emberi természetről szólt, arról, hogy mennyire képlékeny is a személyiségünk. Lehetetlen elválasztani magunkat élethelyzetünktől.

Ezen az úton haladtam tovább: nem csak a szituációk befolyásolnak minket, mi is alakítjuk egymást. Egyáltalán kinek a szempontjából vizsgáljuk az embert? Különböző személyiségek agyában egészen más képek alakulnak ki társaikról. Mennyire határozza meg az önképünket a civilizáció és dönti el identitásunkat, hogy milyen csoportokba sorolnak minket és mi saját magunkat?

További kutatásaim segítettek megvilágítani a kérdéseimben említett fogalmak mozgatórugóit: Mikortól kezdi az ember saját magát felismerni? Hogyan alakult ki a személyiségünk?

Az ősi, állatias vonásokat mutató előembereknél még nem volt szükséges megkülönböztetni az egyedeket. Majd a környezethez való alkalmazkodás következtében fontossá vált, hogy felosszák a munkafolyamatokat, így osztották ki a szerepeket is egymás közt. Ezek váltak az évezredek során egyre komplexebb társadalmi pozíciókká. Mivel a feladatok egyre jobban elkülönültek, az egyéni genetikusan öröklődött jellemvonások is előtérbe kerültek.

De ezeket is csak akkor tudjuk kamatoztatni, ha alkalmunk nyílik beilleszkedni a hozzá kapcsolódó szerepbe, ami alapján a közösség a státuszunknak megfelelő jellemvonásokkal ruház fel minket.

Példának hozhatnám itt fel a Művészeti Kart. Csak akkor válhat belőlünk művész, ha kibontakoztatjuk a képességeinket. Ha más környezetbe kerülnénk, hiába vannak meg a megfelelő adottságaink, elnyomva maradnának és más társadalmi csoporttal azonosulnánk, az énképünk is megváltozna.

Ezek a pozíciók tehát nem állandóak, függnek a környezetünktől, illetve a korunktól és persze a nézőponttól. A szociális közegünkön belül egészen más tulajdonságokkal ruháznak fel minket, mint más csoportokba tartozó társaink. (Ennek mellékhatása gyakran az előítélet.)

Ezeket a gondolatokat ötvözve született meg az összkép: egy olyan önarcképet szerettem volna létrehozni, ami egyúttal tükörként is funkcionál, jelezve, hogy arcunk, ezáltal személyiségünk nem állandó, attól függ, hogy mikor, hol, ki figyel minket.

Hosszas próbálkozások és kísérletek során alakul ki a végső megoldás:

Tükörrétegekből alakítottam ki az arcot a foncsorrétegek lemarásával a nemkívánatos helyeken.

Munkafolyamat

Segítséggel egy gipsz direktöntvényt vettem a saját arcomról. Szilikonnal lenegatívoztam és kiöntöttem fehér műanyagból. Ez a további műveletek miatt volt szükséges, mert vonalakat kellett rajzolnom rá, ami a gipszen nehézkes.

Egy körülbelül 7cm-szer 10 cm-es fémlapba három menetet fúrtam, majd csavarokat csavartam bele, így a lap magassága állítható lett. A fémlap síkjára egy filctollat kötöttem.

Rátéve egy gránitlapra tökéletesen vízszintesre sikerült beállítanom az arcot. A csavarokon álló filctollas fémlap magasságát úgy alakítottam, hogy a filc hegye pontosan az arc legalját érintse. Anyákkal rögzítettem a csavarok magasságát. A

rajzolóeszközümet úgy húztam körbe a gránitlapon az arc körül, hogy a filctoll egy folytonos vonallal megjelölje a maszk legalsó átmérőinek pontjait.

Majd subler segítségével 2 mm-rel megnőveltem a fémlap magasságát a csavarok meghúzásával. Ugyanúgy körbehúztam a maszk körül. Kész lett a második réteg.

Összesen 30-szor hajtottam végre ezt a műveletet. Így 30 réteget kaptam.

Fényképezőgéppel felülről teljesen frontális nézetből lefotóztam a vonalakkal megjelölt arcot.

Számítógépen a kontrasztokat felerősítettem, majd fekete-fehérre változtattam a kép színösszetételét. Így a plasztikus hatást megszüntetve csak a rétegek körvonalai látszódtak két dimenzióban.

Kinyomtattam a képet, majd 29 példányban lefénymásoltattam. Kivágtam a rétegek körvonalait, a legnagyobb arc körvonalától a legkisebb orr átmérőig. Fontos volt, hogy a papírok alapterülete egyenlő legyen és mindegyiken ugyanazon koordinátákon helyezkedjenek el az arc körvonalai, amikből az egyes rétegek negatívba kerültek a vágásom által.

Vásároltam 30 db 2mm vastag, 20,2cm-szer 26,5cm-es tükröt. Pont akkorákat, amekkorák a sablonjaim alapterületei.

Kromofággal lemartam a festékréteget a tükrök hátulján lévő foncsorról.

Celluxszal rögzítettem az egyes tükrökhöz a különböző rétegeket tartalmazó papírokat. Alkoholos filctollal körberajzoltam az alakzatokat a vágás mentén.

Levettem a papírt, majd a meglévő körvonalat zománcfestékekkel kitöltöttem.

Félretettem egy napig száradni.

Kb. 40%-os salétromsavval lekentem a tükrök hátulját, ahol a foncsort az arc egyes rétegeinek területein kitakarta a zománcfesték. Ezeken a helyeken nem marta a sav, így ott nem sérült meg a foncsor, tehát a másik oldalon továbbra is tükröződött. Ott viszont, ahol a festék nem védte, lejött a foncsorréteg, és átlátszó üveg lett a tükröből.

A rétegeket lemostam és a legnagyobbtól a legkisebbig egymásra helyeztem. Ahol a tükörréteg eltűnt, ott az üveg áttetsző, tehát látszanak az alatta levő nagyobb tükörformák körvonalai. Így alakult ki a plasztikus tükörcarc, melynek jellegzetessége, hogy csak oldalsó szögekből nézve látható, teljesen frontálisan a sok üvegréteg elhomályosítja a képet, de a legfelső lap tükröződik, csak önmagát látja benne a néző. Így alkalmas a gondolatmenetem kifejezésére.

Utógondolatok

A kész munkám egészen máshogy működött, mint ahogy elképzeltem, viszont új szempontokat kínált az értelmezésénél. Ötleteimet (többek közt) Bacsó Béla: Ön-arc-kép című könyvével egészítem ki, illetve támasztom alá:

A szobor már említett különlegessége, hogy csak oldalsó szögekből látható az üvegrétegekbe foglalt arc, frontális nézetből csak az orrhegy tűnik elő, illetve a saját tükörképét látja a néző.

Így a mű magának a művészi befogadásnak is az archetípusa.

A műalkotás befogadása pedig a gondolkodás folyamatával modellezhető:

Először érzékeljük a látványt, majd az inger tudatosul. Információvá válik, amit analizálunk, tehát alkotóelemeire bontunk. Absztrahálva, elvonatkoztatva kiemeljük a fontos adatokat és kategóriákba csoportosítjuk: Így a már meglévő tapasztalatainkkal össze tudjuk kapcsolni, és ezeknek megfelelően hozzuk létre a válaszreakciót.

A műalkotás is egy ilyen kategóriát kínál, ami segít eligazodni az agyunkban tárolt adathalmazban, úgy, hogy az egyéni tapasztalatainkat rendelhetjük hozzá.

Mint az a maszk, amit létrehoztam. Rétegekké változtattam az önarcképet, elvettem minden karakterjegyet. Így alkottam meg egy ilyen kategóriát, amit a néző magára vonatkoztathat, azáltal, hogy belenéz és a szobor az ő arcvonásait adja vissza, ami mögött ott van a váz, az eligazodási pont: a maszk.

Azzal, hogy így lecsupaszítottam és általánosítottam az arcképet, egyúttal kivontam az idő és a társadalom befolyásából. Ha tehát a nézőktől eltekintve csak önmagam szempontjából vizsgálom az önarcképet, pont az alapgondolatom megfordítottját

kapom: kizárva a társadalmat és az időt létrehoztam egy olyan képet magamról, ami mindig igaz, bármikor nézek is rá, vagy bele.

Képes lehetek ezáltal kívülről szemlélni magamat. Ha saját arcképem tükröződését vizsgálom, a műalkotás részévé válok és néző is leszek egyszerre. Kikerülök a fentebb említett kategóriából, elválok minden fogalmi berögződéstől. Egy arc leszek, egy fenomén. Azonosulok a művemmel, és egybeolvadok vele.

Filozófiai gondolkodókkal összekapcsolva Arisztotelész Kategóriáihoz tudnám kötni az önarcképem.

Arisztotelész bevezette a szubsztancia fogalmát, amivel a dolgok alanyait próbálta meghatározni. Ez a lényeg állandó, de tulajdonságai, akcidenái változhatnak. A létezők ezen meghatározása is példázható a szobron: Az üveglapok közé zárt maszk a szubsztanciája, állandó és az alkotás váza, ez hordozza a külalakot. Pillanatszerű tulajdonsága a rátekinthető néző képmása, ami nem létezhet a meglévő alap nélkül. Frontális nézetből a maszk elhalványul, a kép az alkalmasszerű szemlélő mását mutatja. Csak ebből az egyértelmű helyzetből kilépve lesz látható a mögöttes tartalom, ami megmagyarázza a tárgy célját, értelmét, létrehozásának okát.

Ez a kettőség tehát az állandóság és a változás, azaz a szabály és a véletlen, ami a világot mozgatja.

Amikor lemartam a tükörlapokról a foncsort, a fontos részek is sok helyen megsérültek. Az egyik tanárom azt mondta, hogy a hibáktól legalább látszik, hogy kézzel készült. Sokat gondolkoztam azon, hogy miért tartják a legtöbben fontosnak, hogy gépek helyett kétkézi munkával hozzam létre az alkotásaimat. Azt hiszem a válasz valahol ebben az igazságban kereshető. Egy törvényszerűségek alapján megkonstruált tervnél csak a hibák tehetnek egyéni vonásokat a műbe. Amikor rétegeket készítettem az arcomból, elvettem belőle ezeket az egyéni jellegzetességeket, szimmetrikussá, szabályossá változtattam. Az egyik népművészet órán arról volt szó, hogy a szimmetria félelmet kelt az emberben, sokan démoninak tartják. Valamilyen szabálytalanságot kíván, hogy azzal kiegészülve a valóságot mutathassa. Az én gépített arcomnál is szükség van valamilyen véletlenre, ellenpontra hogy ez a két elem egyensúlyba kerülhessen.